

Податки – основний важіль макроекономічного регулювання

Нездойминога О.Є.

кандидат економічних наук,
Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто сутність податків та функції, які вони виконують для забезпечення макроекономічного регулювання. Приділено увагу структурі податкової системи України. З'ясовано роль податків у формуванні доходної частини бюджету України та проаналізовано рівень податкових надходжень до державного бюджету за останні п'ять років. Сформовано основні напрями подальшого розвитку податкової системи України з урахуванням останніх змін у податковому законодавстві.

Ключові слова: податки, податкова система, макроекономічне регулювання, доходи бюджету, Податковий кодекс.

Нездойминога Е.Е. НАЛОГИ – ОСНОВНОЙ РЫЧАГ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В статье рассмотрены сущность налогов и функции, которые они выполняют для обеспечения макроекономического регулирования. Уделено внимание структуре налоговой системы Украины. Выяснена роль налогов в формировании доходной части бюджета Украины и проанализирован уровень налоговых поступлений в государственный бюджет за последние пять лет. Сформированы основные направления дальнейшего развития налоговой системы Украины с учетом последних изменений в налоговом законодательстве.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, макроекономическое регулирование, доходы бюджета, Налоговый кодекс.

Nezdoimynoga E.E. TAXES – THE BASIC LEVER OF MACROECONOMIC REGULATION

The essence of taxes and functions, which they execute for providing of providing of the macroeconomic adjusting, is considered in the article. Attention to the structure of the Ukrainian tax system is devoted. The role of taxes is defined in forming of profitable part of Ukrainian budget. The level of the tax revenue to the state budget is analyzed for the last five years. The basic directions of further development of the Ukrainian tax system are formed taking into account the last updates in a tax legislation.

Keywords: tax, tax system, macroeconomic regulation, budget revenue, Tax code.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із найважливіших засобів державного впливу на соціально-економічний розвиток країни є податки. Існуюча система оподаткування в Україні постійно змінюється і тому потребує ретельного підходу до вивчення. Визначення сучасних тенденцій її розвитку дасть реальну можливість для розробки основних шляхів її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податків та оподаткування багатогранні, тому над їх вирішенням працювало не одне покоління науковців. Серед сучасних економістів-дослідників, що зробили вагомий внесок у дослідження питань формування системи оподаткування як важливої сфери впливу на розвиток держави, можна виділити В.М. Федосова, В.М. Опаріна [1], В.І. Островецького [2], В.М. Суторміна, Н.С. Рязанова [3], О.В. Мірчева [4], Б.Я. Панасюка [5], П.П. Дубенецьку [6], В.А. Савчука [7] та ін. При цьому дослідження питання визна-

чення ролі й значення податків як важеля макроекономічного регулювання потребує більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування наукових підходів до визначення ефективності здійснення податкового регулювання на макроекономічному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із розвитком ринкових відносин у країні особливо гостро постало питання про формування ефективної регуляторної політики.

Податкове регулювання є складовою частиною державного регулювання економічних процесів [7]. Проте варто зазначити, що при формуванні дійсно дієвої податкової системи необхідно насамперед з'ясувати сутність податків та визначити основні їх функції.

Податки в сучасній економіці займають особливе місце і мають величезне значення для її розвитку. Наприкінці 80-х років ХХ ст. амери-

канськими вченими М. Бернсом, Г. Стайном та А. Леффером була сформована теорія економіки, яка розглядала податки в якості одного з чинників економічного розвитку и регулювання [8; 10, с. 53].

В.М. Федосов, В.М. Опарін та Г.О. П'ятаченко [1, с. 48] характеризують податки як одну із форм економічних відносин із розподілу та перерозподілу національного доходу відповідно до потреб фінансування державних витрат; називають вихідною категорією фінансів, економічним фундаментом функціонування держави і найважливішою формою регулювання ринкових відносин.

У сучасній економічній літературі поняття податків розуміють як обов'язкові, безоплатні платежі державі фізичних і юридичних осіб [11, с. 38]. Із даного визначення випливає, що основним розпорядником податків є держава.

На думку О.В. Мірчева [4] саме податки є одним з найефективніших важелів забезпечення розвитку економіки.

Податки як важіль макроекономічного регулювання виконують певні функції, що забезпечує в цілому ефективність функціонування податкової системи країни. Традиційна економічна теорія виділяє дві функції податків: фіскальну та регулюючу [9]. Проте в сучасних дослідників існують доповнення списку поглибленими функціями, такими як контрольна, розподільча, соціальна (табл. 1).

Регулюючий вплив податків та податкової системи в цілому на економіку держави визначається тим, наскільки цілеспрямовано вона вирішує комплекс завдань, пов'язаних із забезпеченням надходжень до

бюджетів усіх рівнів, і на цій основі – підвищенням життєвого рівня населення.

Податкова система України має певну структуру, основу якої становить визначена та законодавчо затверджена класифікація податків (табл. 2).

На сьогодні головне завдання, що стоїть перед державою – це максимально спростити структуру податкової системи України для забезпечення стабільності податкових надходжень до бюджету.

В.І. Островецький [2] вбачає ключове призначення податкових надходжень у забезпеченні країни фінансовими ресурсами з метою фінансування державних видатків. Важливим інструментом реалізації стягування податкових платежів є зведення бюджету, що фінансується за допомогою податків, позик, іноземної допомоги та емісії грошей.

В умовах сучасного розвитку економіки України податки є основним важелем макроекономічного регулювання, що впливають не тільки на інтереси держави, але й платників.

Свої дослідження у сфері податкового регулювання як елементу загального державного регулювання економіки підтверджує П.П. Дубенецька, яка виділяє низку принципів податкового регулювання, що в цілому забезпечують ефективність механізму макроекономічного регулювання. До них автор відносить: системність, комплексність, наукову обґрунтованість, пріоритетність, узгодження інтересів, адаптацію, безперервність, мінімальну достатність, ефективність здійснення, раціональність поєднання стратегічного й тактичного підходів, а також законодавчу урегульованість [6, с. 38–39].

Таблиця 1

Функції податків та їх характеристика

Функція податків	Характеристика
Фіскальна	Забезпечує отримання та акумулювання податкових платежів та тим самим формування основної дохідної частини бюджету з метою забезпечення виконання державою соціально-економічних завдань
Регулююча	Виступає стимулюючим чи дестимулюючим фактором у впровадженні різних видів податків, змінюючи базу оподаткування чи податкові ставки, податкові пільги для певних суб'єктів податкових відносин та певних форм економічної діяльності, регіонів
Контрольна	Забезпечує контроль здійснення фінансово-господарської діяльності організацій і громадян за допомогою податків та допомагає оцінити ефективність податкової системи держави
Розподільча	Забезпечує розподіл отриманих до бюджету платежів між галузями та регіонами
Соціальна	Тісно пов'язана з фіскальною функцією і проявляється в тому, що частина податків, згідно з розробленими та затвердженими програмами соціального розвитку, направляється у вигляді соціальної допомоги в регіони

Для того щоб дійсно оцінити роль податків у формуванні доходної частини бюджету України, розглянемо динаміку доходів Зведеного бюджету України за 2011–2015 рр. (табл. 3).

Таким чином, у цілому за 2011–2015 рр. доходи Зведеного бюджету України мали стійку тенденцію до зростання. Найбільший

темп росту спостерігався за іншими надходженнями до бюджету (у 2,4 рази). Темп росту неподаткових надходжень (у 2,2 рази) у цілому виявився більшим за темп росту податкових (136,6%). За даними табл. 3, у структурі Зведеного бюджету країни суттєво переважають податкові надходження, що підтверджує

Таблиця 2

Класифікація податків [10]

Класифікаційна ознака	Види
Залежно від органу влади, який установлює і скасовує податки та території їх дії	- загальнодержавні, що встановлюються Верховною Радою України і справляються на своїй території України; - місцеві – встановлюються сільськими, селищними, міськими радами відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, установлених законами України
За видом фонду, до якого надходять податки	- закріплені – надходять до конкретного бюджету або спеціального цільового фонду; - регулюючі – надходять одночасно до бюджетів різних рівнів у пропорціях відповідно до бюджетного законодавства
За видом платника	- податки з фізичних осіб; - податки з юридичних осіб; - змішані
За формою оподаткування	- прями, що встановлюються безпосередньо щодо платників податків і сплачуються за рахунок їхніх доходів, а сума податку безпосередньо залежить від розмірів об'єкта оподаткування; - непрямі – встановлюються в цінах на товари і послуги та сплачуються за рахунок цінової надбавки, а їх розмір для окремого платника прямо залежить від його доходів
За економічним змістом	- податки на доходи – безпосередньо стягуються з доходів фізичних та юридичних осіб; - податки на споживання – сплачуються не при отриманні доходів, а при їх використанні; - податки на майно, що встановлюються стосовно рухомого та нерухомого майна
За періодичністю стягнення	- разові; - систематичні
За обліком податкового платежу	- податки, фінансовані споживачем (акциз, ПДВ); - податки, що включаються до собівартості; - податки, фінансовані за рахунок балансового прибутку; - податки, фінансовані за рахунок чистого прибутку
За методом оподаткування	- прогресивні; - пропорційні; - регресивні
За формою стягнення	- грошові; - натуральні

Таблиця 3

Динаміка доходів Зведеного бюджету України за 2011–2015 рр., млн. грн. [12]

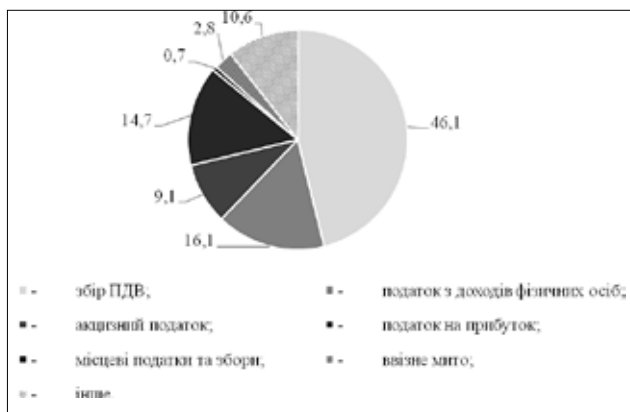
Надходження	Роки					2015 р. у % до 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	
Податкові, всього	332006	357292	339738	347888	453664	136,6
У т.ч. місцеві бюджети державний бюджет	71640 260366	84097 273195	89981 249757	85909 261979	85742 367922	119,7 141,3
Неподаткові, всього	60004	80923	84981	80613	130409	у 2,2 р.б.
У т.ч. місцеві бюджети державний бюджет	10916 49088	12636 68288	12128 72853	12258 68355	19812 110597	181,5 у 2,3 р.б.
Інші	3858	4035	3840	7943	9368	у 2,4 р.б.

їх важливість як важеля макроекономічного регулювання і вказує на те, що оподаткування дійсно є методом акумуляції державою внутрішніх джерел формування доходів [3].

Згідно з Податковим кодексом України [13], до складу податкових надходжень Зведеного бюджету відносяться:

- збір ПДВ;
- податок із доходів фізичних осіб;
- акцизний податок;
- плата за користування надрами;
- податок на прибуток;
- місцеві податки та збори;
- ввізне мито;
- відшкодування ПДВ;
- інше.

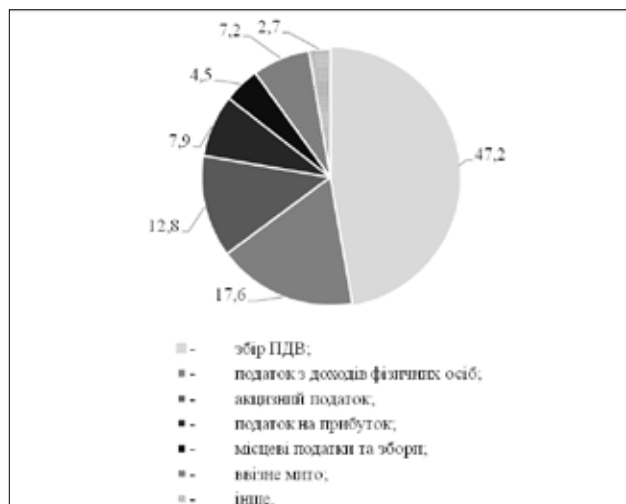
Розглянемо структуру податкових надходжень до Зведеного державного бюджету України за 2011 та 2015 рр. (рис. 1, 2).

Рис. 1. Структура податкових надходжень до Зведеного державного бюджету України за 2011 р., %

Дані рис. 1 свідчать про те, що в структурі податкових надходжень основну питому вагу складає податок на додану вартість (46,1%). Більше 10% складають податкові надходження у вигляді податку з доходів фізичних осіб (16,1%), податок на прибуток (14,7%) та інші надходження (10,6%).

Дані рис. 2 свідчать про те, що в структурі податкових надходжень основну питому вагу складає також податок на додану вартість (47,2%). Бачимо, що частка цього податку в структурі доходної частини бюджету збільшується. Зросла також частка податкових надходжень у вигляді податку з доходів фізичних осіб (17,6%). Більше 10% у структурі в 2015 р. став займати акцизний податок (12,8%), тоді як податкові надходження від податку на прибуток у загальній структурі зменшились до 7,9% у 2015 р. порівняно з 14,7% у 2011 р.

Рис. 2. Структура податкових надходжень до Зведеного державного бюджету України за 2015 р., %

Аналізуючи існуючу динаміку податкових надходжень, що формують основну частину доходів державного бюджету України, нами було встановлено, що рівень податкового навантаження на платників за останні п'ять років суттєво змінився. Незважаючи на те що рівень доходної частини бюджету країни з року в рік зростає і, здається, життєвий рівень населення також підвищується, необхідно продовжувати шукати нові шляхи вдосконалення системи оподаткування, яка забезпечила баланс між податковим навантаженням на державу і окремих її суб'єктів.

Висновки із цього дослідження. Для вирішення питань податкового регулювання доцільно насамперед провести реформування всієї податкової системи України шляхом розробки та затвердження такої моделі, яка б враховувала інтереси не тільки держави, але й платників податків. В умовах постійних змін у законодавчо-нормативній базі звернути увагу на процес адаптації нових критеріїв до стягування податків та зборів через урегулювання процедур розрахунку та сплати податкових платежів, що, безумовно, пов'язані з побудовою стабільної та ефективної банківської системи України. Крім того, будь-які зміни повинні бути обов'язково узгоджені з прийнятою бюджетною та податковою політикою держави починаючи із законодавчого рівня. Слід зауважити, що будь-які зміни потребують системного підходу, що забезпечить зважене використання податкових, бюджетних, соціальних, економічних, фінансових важелів із метою досягнення поставлених державою завдань щодо розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федосов В.М. Податкова система України : [підруч.] / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко [та ін.]. – К. : Либідь, 1994.
2. Островецький В.І. Формування податкових надходжень бюджету в умовах трансформації економіки України : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / В.І. Островецький ; Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К., 2006. – 222 с.
3. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій / В.М. Суторміна, В.М. Федоров, Н.С. Рязанова. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
4. Мірчев О.В. Проблеми і шляхи нарощування податкового потенціалу у світлі реалізації окремих принципів податкового кодексу України / О.В. Мірчев // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 2(14). – С. 134–138.
5. Панасюк Б.Я. Податковий кодекс – барометр становища у суспільстві / Б.Я. Панасюк // Економіка України. – 2002. – № 12. – С. 12–20.
6. Дубенецька П.П. Податкове регулювання в системі управління національним господарством : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / П.П. Дубенецька. – Львів, 2015. – 254 с.
7. Савчук В.А. Податкове регулювання економіки: сутність та проблеми реалізації в Україні / В.А. Савчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 1. – С. 62–64.
8. Мельник В.М. Генеза теорій податків / В.М. Мельник // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 43.
9. Малкіна Я.Д. Економічний зміст податків, їх роль та сучасний стан податкової системи України / Я.Д. Малкіна // Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 6. – С. 854–858.
10. Податкова система : [навч. посіб.] / В.Г. Баранова, О.Ю. Дубовик, В.П. Хомутенко [та ін.] ; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса : ВМВ, 2014. – 344 с.
11. Оподаткування в Україні : [навч. посіб.] / Н.М. Дєєва, Н.І. Редіна, Т.О. Дулік [та ін.] ; за ред. Н.І. Редіної. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 544 с.
12. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cost.ua/budget/revenue/>.
13. Податковий Кодекс України від 2 жовтня 2010 р. № 2755-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.